

STÅSTORPSÅPROJEKTET

”Där landsbygd möter kuststad – ett vattendrag med många möjligheter”

Projektbeskrivning Ståstorpsåprojektet fas 3

Ett kombinerat LOVA/LONA projekt
2021 – 2023

Projektägare:

Ståstorpsån Ekonomisk förening (SEF)
c/o Lars Göran Andersson
Ekevägen 44
231 36 Trelleborg

Organisationsnr: 769635-1563
Bankgiro: 5220-5846
Bank: Swedbank
Innehar F-skattsedel

Kontaktpersoner

Johnny Carlsson

Projektledare
0706 761055
johnny@tullstorpsan.se

Lars Göran Andersson

Ordförande
0706 520808
lars.goran.andersson@telia.com

Mona Windh

Ekonomiansvarig
0704 593790
Mona.windh@gmail.com

Projektet omfattar Ståstorpsån med avrinningsområde

Kategori: Vattendrag
Avrinningsområde: 3628 ha
Vattendrag: ID: EU_CD: SE614136-133067
Åmossarna: IS: EU_CE: SE193038-418335
Delområde 4 Skåne – Södra Östersjön
Projektstart 2017-08-22

Hemsida: www.stastorpsan.se

Denna rapport har upprättats genom finansiering med LOVA-bidrag, därmed är rapporten ett offentligt dokument vars innehåll är tillåtet att sprida vidare till andra intressenter.

Framsida: Från Åmossarna, ett drygt 2 km långt småvattensystem i övre delen av Ståstorpsåns avrinningsområde.

Bild: Johnny Carlsson

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1. Omfattning.....	4
1.2. Bakgrund.....	4
1.3. Sammanfattande beskrivning	5
1.4. Berörda miljö kvalitetsmål.....	6
1.5. Uppfyllnad av miljö kvalitetsnormen för berörd vattenförekomst	6
2. SYFTE.....	7
2.1 Syften med projektet	7
2.2 Beskrivning av åtgärder.....	8
3. MÅL.....	9
3.1 Övergripande mål.....	9
3.2 Mål för Ståstorpsåprojektet fas 3.....	10
4. GENOMFÖRANDE.....	11
5. BUDGET	11
6. TIDPLAN	12
7 FÖRVÄNTAT RESULTAT OCH EFFEKTER.....	12
7.1 Förväntat resultat av åtgärderna	12
7.2 Åtgärdseffekter av detta delprojekt	12
7.3 Förväntade miljöeffekter av åtgärden.....	12
7.4 Metoder för att mäta och beräkna miljöeffekter	13
7.5 Förväntad samhällsnytta av åtgärden	14
7.6 Spridning och presentation av resultat och slutsatser	14
8. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING	14

1. Inledning

1.1. Omfattning

Denna projektbeskrivning, **Ståstorpsåprojektet fas 3**, är en direkt fortsättning på Ståstorpsåprojektets delprojektplan "Ståstorpsån Från planering till implementering 2019-2021". Länsstyrelsens dnr 36861 2018.

Projektet genomförs som ett kombinerat LOVA/LONA projekt. Projektbeskrivning och budget används som underlag för de respektive ansökningarna.

1.2. Bakgrund

Alla vattendrag i Trelleborgs kommun har måttlig till dålig status och tittar man på hela Skåne finns det bara ett fåtal som är i god status (Länsstyrelsen 2016). Strukturen på stora delar av åarna inom Trelleborgs kommun är starkt modifierade och övervägande delar av avrinningsområdet består av åkermark som genom åren dikats ut för att åstadkomma en snabb avledning av vatten till åarna. Samtidigt har åarna rätats, sänkts och planats ut. Åkanterna har gjorts branta för att vattnet så snabbt som möjligt ska rinna ut till recipienten, Östersjön. Den branta släntlutningen gör att det lätt blir erosion och ras i åkanterna som följer med vattnet. Åns naturligt vattenuppehållande förmåga har därmed utarmats och det snabba vattenflödet orsakar översvämningar samt omfattande näringsläckage från åkermarkerna vidare till havet, Ståstorpsån är inget undantag.

Ståstorpsån är en i stora delar kanaliserad å som rinner genom Söderslätts jordbruksbygd, från Klörup i norr till mynningen i havet i Trelleborg i söder.

"Vattendraget är rätad och/eller rensad, slänterna är på många ställen mycket branta vilket medfört att erosionen är stor, kantzoner saknar träd och buskar och närings- och föroreningsbelastningen är hög från omgivande jordbruksmark, dagvatten, avlopp och reningsverk. Ståstorpsån har varit föremål för fysiska förändringar såsom t.ex. förlängning av åfåran samt flytt av fåran i sidled. Åns belastning av näringsämnen och föroreningar har ökat i takt med ökad exploatering och för att förbättra situationen krävs omfattande restaureringsinsatser." (Trelleborg Kommun 2013).

Ståstorpsån rinner genom Åmossarna; ett ca 2 km långt band av sjöar som ligger mellan Västra Vemmerlöv - Lilla Slågarp. Där finns stora möjligheter för att öka biologisk mångfald genom att förstärka miljöer för växter, fågel, fisk, groddjur och insekter. Projektet kan tillföra många nya vattenmiljöer och fler "gröna" stråk i landskapet. Ståstorpsåprojektet är ett resultat av det välkända Tullstorpsåprojektet, som "spridit ringar på vattnet".

Markägarna längs Ståstorpsån har sedan en egen förening, Ståstorpsån Ekonomisk Förening (SEF) och använder sig av Tullstorpsåmetoden på vägen fram mot en bättre havsmiljö.

Tullstorpsåmetoden har visat sig vara framgångsrik inom projekt som syftat till att minska näringsläckaget från jordbruksmark i Sverige och det finns många fördelar med att använda metoden inom Ståstorpsån. Den största fördelen är att markägarens engagemang är i centrum för projektet. På detta sätt säkerställer man ett lokalt engagemang och en positiv inställning till att genomföra åtgärder på den egna marken.

Trelleborgs kommun också äger delar av marken inom Ståstorpsåns avrinningsområde vilket ger ett flertal möjligheter till samverkan mellan kommunen och SEF.

1.3. Sammanfattande beskrivning

Med **"Ståstorpsåprojektet fas 3"** avser SEF fortsätta utveckla den övergripande projektplanen för Ståstorpsåprojektet genom att:

- Med SEF:s styrelse och projektledare administrera projektet.
- Nyanlägga och restaurera 7 våtmarker med ca 12,7 ha våtmarksyta.
- Restaurera ca 1,5 km av vattendraget med kantavplaning, tvåstegsdiken, meandring, översvämningsszoner, trädplantering, biotopåtgärder i åfåran med sten & grus med mera.
- Upprätta av erforderliga dokument – projektering – anmälningar/tillstånd – upphandling – entreprenad – byggledning.
- Fortsätta projektera avrinningsområdet i samråd med markägarna, länsstyrelsen, kommunen och konsulter för att hela tiden kunna ha konkreta åtgärder på gång.
- Fortsätta inventering och uppsökande verksamhet i avrinningsområdet.
- Undersöka möjligheterna att ersätta de olika dikningsföretagen inom avrinningsområdet genom att istället bilda en vattenregleringssamfällighet (VRS). Avsikten är att denna samfällighet sedan skall lämna över allt ansvar för anläggningsåtgärder och underhåll till SEF.

- Tillsammans med TEF och Sportfiskarna starta upp och utreda formerna för och medverkande parter i en framtida organisation för att driva vattenvårdsprojekt i olika avrinningsområden – "Vattendrag 3.0" (arbetsnamn).
- Förstärka samarbetet med kommunen och deras bolag. Inte minst Visit Trelleborg för kommunikationsinsatser om projektarbetet.
- Fortsätta informera om Ståstorpsåprojektet och utveckla nytt informationsmaterial som en egen folder; för att där beskriva projektområdet, åtgärder samt vattenvårdsfrågor i allmänhet.

1.4. Berörda miljökvalitetsmål

- Begränsad klimatpåverkan
- Grundvatten av god kvalitet
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv

1.5. Uppfyllnad av miljökvalitetsnormen för berörd vattenförekomst

Ståstorpsån är inte registrerad som vattenförekomst. På VISS görs ingen bedömning om vattendragets ekologiska status. Dålig status är angiven i Sydvästra Skånes vattenråds årsrapport senast 2019.

Kommentar: Vattenrådets provtagningspunkt ligger nedströms den stora grunda parkdammen Flaningen som på somrarna ofta orsakar fiskdöd (2018 ca 1 ton).

Det låglänta mynningsområdet med ofta bakströmmande åvatten kan även innebära näringsrik saltvattentillförsel vid provtagningsstationen. Provtagningspunkten misstänks därför kunna ge missvisande värden för näringsläckaget från odlingsmarkerna och avrinningsområdet i stort. Effekterna av redan vidtagna åtgärder med Ståstorpsåns visningssträcka 2020 samt de åtgärder som vidare planeras kan i bästa fall höja ån status redan till 2027.

2. SYFTE

2.1 Syften med projektet

Är att fortsätta genomföra ett konkret, åtgärdsbaserat och verkningsfullt vattenvårdsprojekt där markägarna tillsammans med andra berörda tar ett helhetsgrepp om Ståstorpsåns avrinningsområde. Samtidigt som det underlättar markägarnas skötsel av ån väntas det ge samhället betydande miljövinster.

- **Minska övergödningen till Östersjön;** Ståstorpsån som de flesta skånska jordbruksåar transporterar ut höga eller t.o.m. extremt höga halter av näringsämnen till Östersjön. *"Åns belastning av näringsämnen och föroreningar har ökat i takt med ökad exploatering och för att förbättra situationen krävs omfattande restaureringsinsatser." Trelleborgs Kommun 2013".*

Minska översvämningsrisken; De återkommande översvämningarna längs med nedre delen av Ståstorpsån är väl kända och det beskrevs redan år 1929 i en förrättning att den då beräknade högvattenytan skulle innebära översvämningar runt bäcken, från Västergatan och 600 m uppströms. För Kuststad 2025 väntas de flödesutjämnande effekterna av vattendragsrestaurering få stor betydelse. Även på landsbygden inträffar regelbundet översvämningar vilka minskar i takt med restaureringsåtgärderna.

- **Förbättra dagvattenhanteringen i tätorten;** Dagvattensystemen behöver säkras mot klimatförändringar med höjda havsnivåer och intensivare sommarregn.
- **Minska rensningsbehovet;** Stora delar av vattendraget saknar beskuggning. Träd längs med ån hämmar tillväxt av undervegetation som vass och kaveldun samtidigt som det gynnar djurlivet i ån.
- **Uppnå god vattenstatus;** Vattendirektivet har sin grund i en insikt om att vi gemensamt måste vårda våra vattenresurser för en hållbar utveckling.
- **Ökad biologisk mångfald** – förstärkta miljöer för växter, fågel, fisk, groddjur och insekter.
- **Ökad mångfald till landskapsbilden** – Projektet kan tillföra många nya vattenmiljöer och fler "gröna" stråk i landskapet. Ett pärlband av våtmarker och åns förändrade lopp tillsammans med breda kantzoner med variation av träd, buskar och öppna ytor ger en förstärkning av landskapet.

- **Fritid i naturen;** åtgärderna ökar möjligheter till rekreation, friluftsliv och ekoturism. I området finns möjligheter att anlägga angoringspunkter och besöksmål för allmänheten.
- Det omfattande stadsutvecklingsprojektet "Kuststad 2025" ser möjligheterna att inkludera Ståstorpsån som mynnar i Östersjön mellan de planerade Sjästad och Västerstrand, i projektet. En mer naturlig å med ett väl tilltaget naturområde ger möjligheter till rekreation och aktiviteter för närboende som för besökare. Skapa ett vattendragsområde som inbjuder till promenader längs med ån upp genom staden och ut i naturen. Likaså kan man från landsbygden ta sig ner längs med ån till den nya kuststaden med alla dess nya upplevelser.
- **Åmossarna;** ett ca 2 km långt pärlband av sjöar som ligger mellan Västra Vemmerlöv - Lilla Slågarp och som ån rinner genom. Det är ett otroligt vackert område som beskrivs mycket fint i kommunens informationshäfte "Åmossarna - Ett rikt småvattensystem på Söderslätt". Åmossarna kan bli destinationen för en utflykt längs med ån, där man på vägen får information om och kan uppleva bygdens rika natur- och kulturmiljö.
- **Nu är det dags!** Många är intresserade, Ståstorpsåprojektet ligger rätt i tid; Genom gemensamma insatser är det möjligt att få till stånd ett verkningsfullt vattenvårdsprojekt. Samtidigt som det underlättar skötseln av ån för markägarnas del, ger det samhället betydande miljövinster.

2.2 Beskrivning av åtgärder

Kantavplaning och tvåstegsdiken

Genom att minska lutningen på åns kanter blir den bredare och flackare och får ett mer naturligt utseende. I tvåstegsdiken sker avfasningen i terrasser. På den plana ytan som översvämmas vid högvatten kommer växtligheten att ta upp näringsämnen från vatten och minska näringsläckaget. Vattnet får mer plats, vilket gör att erosion och risken för översvämningar minskar, dessutom skapas fler biotoper i och vid vattendraget.

Våtmarker

Vid högvatten fylls våtmarken med näringsrikt vatten från omgivande marker, mest åkrar. Dammen håller kvar vattnet vilket gör att jordpartiklar med bunden fosfor kan sedimentera och växter kan ta upp kväve. Bakterier i dammen omvandlar vattenlösligt kväve till gasform genom s.k. denitrifikation – vattnet renas.

Sedimentfällor

I rätade vattendrag strömmar höst- och vårflo den snabbt och är grumlig av sediment som eroderats från åfåran uppströms eller från omgivande åkrar. För att minska övergödningen till havet är det därför viktigt att fånga partiklarna som strömmar med vattnet. En sedimentfälla är en fördjupning i åfåran där sediment kan avsättas. Sedimentfällan fylls efterhand och måste tömmas för att funktionen ska behållas.

Svämzoner

Många vattendrag i jordbrukslandskapet karakteriseras av snabba flöden, erosion och stora transporter av näringsämnen. Genom att tillåta vattendraget att översvämma låga områden i landskapet kan dessa problem motverkas. Översvämningssområdena kan samtidigt vara produktiva betesmarker och hysa stora värden för flora och fauna.

Andra viktiga biotopinsatser

Återetablera borttagna och förstärka befintliga biotoper med Projektets övergripande syften och mål i fokus. Som att plantera träd och buskar för att beskugga ån och därigenom minska den nu rika växtligheten av vass. Samtidigt blir det lägre vattentemperatur och ökad syregashalt. Löv och grenar bildar dessutom ofta basen för näringskedjan för många organismer. Rötterna stabiliserar åfåran och blir gömslen åt fisk. Vidta andra biotopförbättringar för fisk och andra organismer genom utläggning av sten och grus. Stenar i vattendraget utgör ett viktigt levandssubstrat för mikroorganismer, insekter, maskar och snäckor, som i sin tur är viktig föda för vissa fiskar.

3. MÅL

3.1 Övergripande mål

- Det övergripande målet för Ståstorpsåprojektet är att minska övergödningen till Östersjön genom att restaurera den öppna delen (14 km) av vattendraget. Samtidigt anlägga och restaurera våtmarker inom hela avrinningsområdet.
- Totalt 120 hektar våtmarksyta så att ett multifunktionellt och heterogent landskap skapas. Detta ska göras med ett helhetsgrepp om hela avrinningsområdet.

- Minska näringstillförselln till Östersjön, fosfor med 50 % och kväve med 34 %.

3.2 Mål för Ståstorpsåprojektet fas 3

Med detta projekt "**Ståstorpsån fas 3**" avser SEF fortsätta utveckla den övergripande projektplanen för Ståstorpsåprojektet genom att:

- Nyanlägga/restaurera 7 våtmarker.
- Restaurera 1,5 km av vattendraget med kantavplaning, tvåstegsdiken, meandring, översvåmningszoner, trädplantering; Vidta biotopförbättringar för fisk och andra vattenlevande organismer genom utläggning av sten och grus i ån.
- Fortsätta projektera avrinningsområdet i samråd med markägarna, länsstyrelsen, kommunen och konsulter för att hela tiden kunna ha konkreta åtgärder på gång.
- Fortsätta inventera området längs med ån.
- Undersöka möjligheterna att ersätta de olika dikningsföretagen inom avrinningsområdet för att istället bilda en vattenregleringssamfällighet (VRS). Denna samfällighet kan sedan lämna över allt ansvar för anläggningsåtgärder och underhåll till SEF. En förvaltningsplan upprättas för enhetlig förvaltning så det restaurerade vattendragets karaktär som ett naturligt vattendrag bibehålls och så att förutsättningarna för att bruka angränsande åkermark inte försämras.
- Tillsammans med TEF och Sportfiskarna starta upp och utreda formerna för och medverkande parter i en framtida organisation för att driva vattenprojekt i olika avrinningsområden – **Vattendragsprojekt 3.0**.
- Förstärka samarbetet med kommunen och deras bolag. Inte minst Visit Trelleborg för kommunikationsinsatser om projektarbetet.
- Fortsätta informera om Ståstorpsåprojektet och utveckla nytt informationsmaterial som en egen folder som beskriver projektområdet, åtgärder samt vattenvårdsfrågor i allmänheten.

4. GENOMFÖRANDE

Genomförandet av projektplanen väntas pågå under hela den sökta projekttiden, dvs till och med oktober 2023.

5. BUDGET

Åtgärder	totalt	2021 2 mån.	2022 12 mån.	Plan 2023 10 mån.	LOVA	LONA
Projektleddning	672 000	56 000	336 000	280 000	672 000	-
Övrig administration	120 000	10 000	60 000	50 000	120 000	-
Våtmarker	3 800 000	-	2 200 000	1 600 000	1 900 000	1 900 000
Årestaurering	1 500 000	-	750 000	750 000	750 000	750 000
Projektering	500 000	150 000	200 000	150 000	500 000	-
Byggledning	250 000	-	125 000	125 000	250 000	-
Biotopvård	300 000	20 000	140 000	140 000	300 000	-
Undersökningar	120 000	40 000	40 000	40 000	120 000	-
Information	150 000	80 000	35 000	35 000	150 000	-
Vattendrag 3.0	150 000	25 000	100 000	25 000	150 000	-
Summa	7 562 000	381 000	3 986 000	3 195 000	4 912 000	2 650 000

Finansiering	Totalt (SEK)	Andel %
LOVA-bidrag	4 912 000	65 %
Medfinansiering: LONA våtmark	2 650 000	35 %
Summa	7 562 000	100 %

6. TIDPLAN

Projekttiden för detta delprojekt är planerad till ca 2 år med start under 2021 och slutredovisning 31 oktober 2023. Under projekttiden kan tillkomma nya uppslag och möjligheter som kan innebära att projektplanen behöver revideras. Detta görs iså fall först efter samråd med länsstyrelsen.

7 FÖRVÄNTAT RESULTAT OCH EFFEKTER

7.1 Förväntat resultat av åtgärderna

Projektet ska minska näringstillförseln till Östersjön och därmed förbättra kustvattnet. Ett resultat ska också vara förbättrad vattenkvalitet i vattendraget över tid.

När hela Ståstorpsåprojektet är avslutat ska nästan drygt 10 km åsträcka vara restaurerad och 120 hektar eller mer våtmarksyta ha anlags. Ståstorpsåprojektet väntas tjäna som ett gott exempel för framtida restaureringsobjekt, det vill säga att markägare kan bidra till en bättre havsmiljö men också att vad som kan uppnås när markägare och myndigheter samarbetar. Ån måste på sikt gå från måttlig till god status, kväve och fosfor transporten till Östersjön minskas med 34 respektive 50 % eller mer.

7.2 Åtgärdseffekter av detta delprojekt

Den minskade belastningen av kväve och fosfor inom detta delprojekt beräknas till:

- För ca 1,5 km årestaurering schablonvärde enligt VISS N 0,1 kg/m/år och P 0,012 kg/m/år) till 150 kg N/år och 18 kg P/år
- För 12,7 ha våtmark (schablonvärde enligt VISS N 320 kg/år/ha P 38 kg/år/ha) beräknas till 4 064 kg N/år och 483 kg P/år

Totalt N: 4 214 kg/år

Totalt P: 501 kg/år

7.3 Förväntade miljöeffekter av åtgärden

Åtgärderna inom projektet förväntas stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden och öka tillskottet till grundvattnet samt:

- Minskat näringsläckage till ån och vidare ut i Östersjön.
- Minskad översvämningsrisk.
- Minskad klimatpåverkan.
- Minskat skötselbehov.
- Ökad biologisk mångfald.
- Ökade möjligheter till rekreation och friluftsliv.

7.4 Metoder för att mäta och beräkna miljöeffekter

Vattenundersökningar; Ståstorpsåprojektet har haft en önskan om en egen provtagningsstation för vattenundersökningar finansierad med statliga medel. Länsstyrelsen menar att kostnaderna blir för höga och föreslår istället uppföljning av specifika åtgärder.

Ståstorpsåprojektet har haft "flyt" att istället kunna medverka i SLUs projekt "Utvärdering av tvåstegsdiken" där svenska tvåstegsdikens närings- och sedimentsuppehållande kapacitet vid låga och höga flöden utvärderas och jämföras med traditionella diken. I detta doktorandprojekt som inleddes juni 2020 kommer tvåstegsdiken att studeras i de två regionerna östra Götaland och Skåne/Halland över 3 år. Provtagning sker på ett antal lokaler längs med Ståstorpsån. I vattenproverna analyseras en mängd parametrar som NH₄-N (Ammonium), NO₃-N (Nitrat), TP (Totalfosfor), PO₄-P (Fosfat), Slamhalt (suspenderade partiklar) och DOC (Löst organiskt material). Förutom vatten- och sedimentprovtagning mäts även vattennivå och lufttryck.

Provtagning på sjön Åmossarna genomfördes med helikopter i november 2020. Sjön har tidigare undersökts bl.a. 2008 och 2014. Till våren 2021 väntas resultaten nya provtagningen finnas tillgängliga i SLUs miljödatas. Förhoppningsvis kan mätvärdena vara till nytta vid en långsiktig analys av vattenkvaliteten i området.

Det behövs bara ett tiotal sekunder på vattenytan, så har man fiskat upp ett vattenprov så att SLU kan göra en vattenanalys. Här i Åmossarna utanför Trelleborg. Foto: Johan Dernelius/SVT

Fiskundersökningar, Då projektet i samband med årestaurationen samtidigt genomför omfattande fiskevårdsinsatser följs arbetet upp med årsvisa (el)fiskundersökningar. Omfattningen kommer att öka i takt med att projektets fortsatta utveckling.

Fågelundersökningar, Likaså genomförs inventering av fågelfaunan som en del av förundersökning inför restaurering av de delsträckor som är närmast på gång inom projektet

7.5 Förväntad samhällsnytta av åtgärden

Kompetenshöjning hos projektdeltagarna, förhöjd allmän medvetenhet om havs- och vattenmiljön, ökad allmän delaktighet i havsmiljörelaterade frågor, förstärkt samverkan om havsmiljö, inrättande av innovativa verktyg, och processer (Tullstorpsåmetoden), ökad livsmedelsförsäljning för akvatiska miljöer, förhöjda rekreationsvärden, återställande och bevarande av naturarv och bevarande av miljöer för vetenskap och utbildning.

7.6 Spridning och presentation av resultat och slutsatser

Resultatet kommer spridas på projektets hemsida www.stastorpsan.se ; genom informationsmaterial, studiebesök, exkursioner, seminarier och konferenser med mera.

Det kommunala bolaget Visit Trelleborg samt Sportfiskarna som båda har omfattande nätverk väntas göra stor skillnad för möjligheterna att sprida information om Projektet. Ståstorpsåprojektet väntas även medverka i en internationell dokumentärfilm.

Rapporter publiceras löpande på projektets hemsida. Under tiden från projektets start har ett antal rapporter tagits fram, se <http://www.stastorpsan.se/rapporter/>

8. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Resultat och effekter av projektet följs upp och utvärderas fortlöpande inom projekttiden och är en del av projektbudgeten.

.-

Författare: Projektledare för Ståstorpsåprojektet Johnny Carlsson

STÅSTORPSÅN